

Etik i Vejledningen

Etiske retningslinier for uddannelses- og erhvervsvejledning

De etiske retningslinier for uddannelses- og erhvervsvejledningen er vedtaget af Rådet for uddannelses- og Erhvervsvejledning i maj 1995.

Forud for vedtagelsen af retningslinierne er gået et udvalgsarbejde samt en efterfølgende hørings- og debatrunde blandt vejledere og myndigheder og organisationer med tilknytning til vejledningsområdet. Høringsdebatrunden har vist en bred og stor interesse for etik i vejledningen, og høringsvar/synspunkter fra debatten er indarbejdet i de indledende bemærkninger og i selve retningslinierne.

Forord

Uddannelses- og erhvervsvejledning udøves på et felt med mange forskellige og modsætningsfyldte interesser. Den vejledningssøgende har interesse i at finde en uddannelses- og erhvervs-mæssig placering, der harmonerer med hans/hendes personlige forudsætninger. Samfundet har også en interesse i, at den enkelte finder sin rette uddannelses- og erhvervs-mæssige placering, og derudover en interesse i, at vejledningen finder sted under hensyntagen til de fremtidige beskæftigelses-muligheder.

Arbejdsmarkedet har en interesse i, at arbejdskraften er udstyret med kvalifikationer, som er i overensstemmelse med nuværende og fremtidige behov. Arbejdsmarkedets parter har en fælles interesse i at have ansatte/medlemmer, der trives med deres arbejde. Uddannelsessektoren har en interesse i at tilføre elever og studerende kundskaber og færdigheder, som er i overensstemmelse med faglige målsætninger. Vejledernes ansættende myndigheder har en interesse i, at deres institutioner kan tilbyde en professionel uddannelses- og erhvervsvejledning, der gerne må "smitte af" på egen institution. Vejlederne har en professionel interesse i at give den bedst mulige vejledning til de vejledningssøgende. Derudover kan vejlederne være underlagt et udtalt eller udtalt pres fra ledelse eller kolleger om at opnå bestemte resultater med vejledninger i. Politikere har en interesse i, at uddannelse og beskæftigelsesmuligheder bevæger samfundet i bestemte retninger.

De etiske retningslinier skal være med til at sikre, at vejledningen er i overensstemmelse med det menneskesyn, som ligger til grund for loven om uddannelses- og erhvervsvejledning. Loven har sit udspring i FN's verdenserklæring om menneskerettigheder og i ILO's konvention og henstilling om erhvervsvejledning og erhvervsuddannelse i forbindelse med udvikling af de menneskelige ressourcer.

Det centrale i dette menneskesyn er en grundlæggende respekt for det enkelte menneske og en anerkendelse af alle menneskers ligestilling og ret til selvbestemmelse. Det indebærer, at den vejledningssøgendes ønsker, forudsætninger og behov altid må være udgangspunktet for uddannelses og erhvervsvejledningen, og at den vejledningssøgendes ansvar for og ret til at træffe egne beslutninger må accepteres og respekteres.

Uddannelses- og erhvervsvejledning opfattes her som en proces, der foregår i et samspil mellem oplysning, undervisning, praktiske aktiviteter og personlig samtale, og som kan give grundlag for valg af uddannelse og beskæftigelse og de levevilkår, der knytter sig hertil. Vejledning bliver således en udviklingsorienteret, pædagogisk og ofte også social proces, hvor indholdet, oplevelserne og værdien af de anvendte elementer omdannes til viden, erfaring og erkendelse, som danner grundlag for den vejledningssøgendes valg.

Etik og moral

På det filosofiske plan er sammenhængen mellem etik og moral entydig: Etik er de filosofiske overvejelser over det gode liv med og for den anden. Moral er et samfunds, en gruppes eller en given epokes opfattelse af, hvilke egenskaber, praktiske principper og regler for adfærd, der er gode og rigtige, og hvilke der er onde og forkerte. Opstilling af etiske retningslinier for uddannelses- og erhvervsvejledningen er således ikke udtryk for en endegyldig sandhed, men skal ses

som et led i en løbende diskussion af vejledningens værdier. Retningslinierne vil derfor blive taget op til revision to år efter udsendelsen.

Etiske retningslinier for vejledningen eller for vejlederne?

Det kan diskuteres, om de etiske retningslinier skal være gældende for vejledningsarbejdet eller for vejlederne. Når det er valgt at udforme retningslinierne for vejledningen, er årsagen væsentligst at understrege, at uanset hvor vejledningen finder sted, forudsættes den at foregå efter de samme grundprincipper, og etiske retningslinier bør være en del af disse grundprincipper.

Det kan endvidere diskuteres, om der skal udformes, "etiske regler" eller "etiske retningslinier" for uddannelses- og erhvervsvejledningen. En konsekvens af at udforme etiske regler for vejledningen ville være, at der principielt kunne gøres et ansvar og dermed en erstatningspligt gældende over for den enkelte vejleder i tilfælde af overtrædelse. Juridisk set er retningslinier mindre forpligtende end regler. Da hovedformålet er at øge bevidstheden om etik i vejledningen, er etiske retningslinier valgt som den bedst egnede form.

Etik og kvalitet

Det at opstille fælles etiske retningslinier for al vejledningsvirksomhed kan medvirke til at højne kvaliteten af vejledningen til gavn for de vejledningssøgende - unge som voksne. Samtidig medfører sammenhængen mellem etik og kvalitet i vejledningen et behov for en nøjere definition og beskrivelse af elementer, der indgår i en kvalitetspræget vejledning.

Ligestillings- og ligestillingsaspektet

Rent definatorisk er ligestillingsaspektet omfattet af det begreb om ligestilling mellem mennesker, der er et grundsynspunkt bag de etiske retningslinier. Ligestillingsbestrebelse er et så centralt træk i samfundsudviklingen i disse år, at ligestillingsaspektet også er af afgørende betydning i uddannelses- og erhvervsvejledningen. Ligestillingsaspektet i uddannelses- og erhvervsvejledningen omfatter såvel den kønsmæssige som den etniske ligestilling.

Kønsmæssig ligestilling

Uddannelses- og erhvervsvejledningen må beskæftige sig med ligestillingsproblematikken i uddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet for at fremme den enkeltes muligheder uanset køn. Den vejledningssøgende må være med til at forme sin egen tilværelse i overensstemmelse med individuelle forudsætninger og interesser, også selvom disse skulle være i modstrid med, hvad der måtte blive anset for at være "normalt".

Vejledningen bør have et bredt sigte, så vægten lægges på muligheder frem for begrænsninger. Desuden bør den tilvejebringe et grundlæggende kendskab til arbejdslivet, herunder det kønsopdelte arbejdsmarked. Uddannelses- og erhvervsorienteringen skal imidlertid ikke kun omhandle arbejdslivet, men udføres således at sammenhængen mellem arbejdsliv og familieliv fremstår som en helhed.

Etnisk ligestilling

Vejledning af 2-sprogede bør tilvejebringe forudsætningerne for valg af uddannelse og erhverv på et bredt grundlag. I vejledningen bør man være opmærksom på, at fx kulturelle og sociale forskelle og den vejledningssøgendes forventninger til vejledningen m.m. er elementer, som kan være af særlig betydning i vejledningssituationen.

Vejlederens medansvar

Den enkelte vejleder skal være bevidst om sin faglige identitet og erkende sit medansvar for den vejledningssøgende. Kun hvor dette er tilfældet, kan der ydes en vejledning, som kvalitativt er i overensstemmelse med de etiske retningslinier.

Etiske retningslinier

Respekt

Grundlaget for al vejledning er respekt for den vejledningssøgende og dennes ret til selvbestemmelse. Vejledningen skal tage udgangspunkt i den vejledningssøgendes integritet og suverænitet i forhold til valg og beslutninger. Vejledningen må ikke være bedrevidende og styrende. Vejlederen må sikre, at der er en balance mellem at stimulere og udfordre den vejledningssøgende til at reflektere og samtidig respektere den vejledningssøgendes interesser.

Det er et fundamentalt udgangspunkt for enhver vejledningsvirksomhed, at alle valg træffes af den vejledningssøgende. Der må ikke i nogen del af vejledningsprocessen ligge en skjult - eller ikke skjult - hensigt om at nå til et bestemt resultat for den vejledningssøgende. Der er en risiko for, at respekten for den vejledningssøgende kan legitimere, at vejlederen afstår fra at fremføre synspunkter og perspektiver, som den vejledningssøgende ikke umiddelbart bryder sig om at blive konfronteret med, hvorved vejledningen i værste fald kan blive intetsigende. Den etisk forsvarlige vejledning vil derimod ofte indeholde elementer af konfrontation og udfordring af den vejledningssøgende. Respekten for den vejledningssøgende betyder, at vejledningen som erklæret formål har at forbedre den enkeltes beslutningsgrundlag, at fremme selvaktivitet og at støtte selvstændige beslutninger på et velinformeret grundlag.

Uafhængighed

Vejledningen skal være neutral og uafhængig. Vejledningen skal varetage den vejledningssøgendes interesser - og ikke politiske interesser, enkelte institutioners eller myndigheders interesser eller andre særinteresser.

Vejledning vil altid være afhængig af tid, sted, vejlederens erfaring, de samfundsmæssige muligheder, lovgivningsmæssige vilkår, økonomiske forhold m.v. Disse forhold må gøres klare for vejlederen og den vejledningssøgende. Da afhængighedsforholdene ikke kan elimineres, gælder det om at blive bevidst om dem. Det øger mulighederne for konstruktiv handlen.

Det er i alle dele af vejledningsprocessen fundamentalt, at det er den vejledningssøgendes interesser, der tilgodeses. Derfor er uafhængighed et grundlæggende krav til vejledningen.

Vejlederen bør være bevidst om egne normer og forestillinger, således at de ikke stiller sig i vejen for en vejledning på den vejledningssøgendes præmisser.

Vejledningen må være uafhængig af de interesser, som kan udspringe af, at vejlederen er ansat af en bestemt institution eller myndighed. For eksempel må en institutions eller myndigheds interesse i rekruttering eller i bestemte valg undervejs i uddannelses- og aktiveringsforløb ikke på nogen måde styre vejledningsprocessen.

På samme måde gælder det, at politiske interesser, for eksempel i at fremme søgning til bestemte uddannelser eller erhverv, ikke må styre vejledningsprocessen.

Kravet om neutralitet og uafhængighed gælder også anvendelse af de informationsmaterialer, der indgår i vejledningsprocessen, således at sigtet med disse materialer udelukkende er at understøtte den vejledningssøgendes eget valg. Vejledningmateriale må ikke være udformet således, at de fx ved forherligelser eller udeladelser misbruger en vejledningssøgendes manglende indsigt og erfaring.

I mødet mellem vejleder og vejledningssøgende vil der altid være tale om et magtforhold. Fuldstændig neutralitet er ikke mulig. Den etiske udfordring, som vejlederen står overfor, er en fordring om at bruge denne magt til at fremme den andens livsudfoldelse. Vejledningssamtalen er ikke de frie ånders frie møde.

Åbenhed

I vejledningen skal man gøre opmærksom på de rammer og vilkår, hvorunder vejledningen foregår. Der skal være åbenhed om et eventuelt tilhørsforhold til en institution eller myndighed. I tilfælde hvor vejlederen har oplysningspligt eller varetager funktioner, der indebærer kontrol og begrænsning over for den vejledningssøgende, skal dette tydeliggøres.

Åbenheden gælder ethvert led i vejledningsprocessen, således at den vejledningssøgende sikres mulighed for at vurdere de enkelte led. I vejledningssituationen må det derfor altid stå klart, hvilket tilhørsforhold vejlederen har. Hvis vejlederen varetager andre funktioner end vejledning i relation til den vejledningssøgende, må det sikres, at den vejledningssøgende er klar over det. Det gælder også, hvis en vejleder som medarbejder ved en institution eller myndighed har til opgave at visitere eller rekruttere til uddannelse eller aktivering.

I forbindelse med vejledningsmaterialer skal det altid fyldestgørende angives, hvem der har udgivet dem.

Fortrolighed

Vejledningssamtaler skal foregå i fortrolighed. I de tilfælde hvor vejlederen i henhold til lovgivningen har pligt til at videregive oplysninger til andre, skal vejlederen samtidig meddele den vejledningssøgende hvilke oplysninger der videregives. Vejlederen må kun videregive oplysninger af faktisk art, det vil sige ikke vurderinger om personlige forhold.

Det er helt centralt for vejledningsprocessen, at den vejledningssøgende kan have tillid til, at vejledningssamtalen foregår i fortrolighed. Hvis vejlederen har brug for at drøfte den vejledningssøgendes forhold med andre, må det kun ske med den vejledningssøgendes tilladelse.

Vejledere kan i henhold til lovgivningen have en oplysningspligt. Det kan være over for en foresat eller over for andre myndigheder som fx socialforvaltning eller politi. I tvivlstilfælde bør vejlederen altid undersøge nærmere, hvilke oplysninger som skal videregives. Den vejledningssøgende skal altid - og så vidt muligt på forhånd - informeres om hvilke oplysninger der videregives. Oplysningspligten omfatter kun oplysninger om konkrete forhold. Vejlederens og andres vurderinger om personlige forhold må aldrig videregives.

Saglighed

Informationen til de vejledningssøgende skal være korrekt og ajourført. Vejledningen skal være fyldestgørende og omfatte relevante aspekter i forhold til valg af uddannelse og beskæftigelse samt de levevilkår, der knytter sig hertil.

Kravet om, at den information, der indgår i vejledningen, skal være korrekt, er naturligvis afgørende for vejledningens kvalitet og den vejledningssøgendes tillid til vejledningen. Det gælder også informationens omfang, bredde og løbende ajourføring. Den vejledningssøgende skal kunne støtte sit valg på vejledningsmaterialer, som er saglige og objektive, ajourførte og daterede. For at vejledningen kan være fyldestgørende, er det væsentligt, at vejlederne er opmærksomme på muligheden for henvisning til andre vejledningssystemer, som kan give yderligere bidrag til den vejledningssøgendes afklaring og valg.

Forudsætninger

Uddannelses- og erhvervsvejledning, der gennemføres i overensstemmelse med de her anbefalede etiske retningslinier, forudsætter en høj grad af professionalisme og ansvarlighed hos vejlederne. Grundlaget for en sådan professionalisme og kvalitet skal sikres af såvel vejledere og vejlednings-materialer som institutioner og myndigheder. * R.U.E. og andre producenter af generelt vejledningsmateriale må sikre, at dette er både oplysende, nøgternt og uvildigt. De sektorer,

skoleområder og lignende, der udbyder vejledningsmateriale, må gøre dette på en måde, der sobert synliggør specifikke interesser i materialet. * Institutioner og ledere har det særligt forpligtende ansvar at give vilkår for vejledningen, der sikrer, at de etiske retningslinier kan følges. Det indebærer som en selvfølgelighed, at der skal være egnede lokaler og materialer til rådgivning, og at der skal være tilstrækkelig tid både til at udføre selve vejledningen og til samarbejdet mellem vejlederne. Men det vil også betyde, at vejledningen skal synliggøres og afgrænses i forhold til andre funktioner, så den vejledningssøgende ikke er i tvivl om, hvor og hvornår der ydes vejledning.

* De myndigheder, der har det overordnede politisk-administrative ansvar for vejledningen, må udbygge grundlaget for de professionelle kvalifikationer, der er en forudsætning for den professionelle vejledning. Styrken i dette grundlag vil mere end noget andet være ensbetydende med udvikling af bedre uddannelsesmuligheder. Alle vejledere må sikres en forsvarlig grund- og efteruddannelse, således at de fagligt og personligt kan yde en etisk forsvarlig vejledning. De her anbefalede retningslinier sigter med andre ord ikke blot på at udløse en almindelig forståelse for og anerkendelse af nødvendigheden af et etisk grundlag for vejledningen. Målet har i særlig grad været at opfordre til de nødvendige handlinger på det personlige, institutionelle og politisk-administrative plan.

Rådet for Uddannelses- og Erhvervsvejledning 1995

1. udgave

ISBN elektronisk udgave (pdf): 87-7773-233-2

Rådet for Uddannelses- og Erhvervsvejledning